

УДК 39-051-057.4:378.096](477)"193/201"

Микола БАЛАГУТРАК,
Ярослав ТАРАС

ВІДДІЛ ЕТНОЛОГІЇ СУЧАСНОСТІ ІНСТИТУТУ НАРОДОЗНАВСТВА НАН УКРАЇНИ

Висвітлюється народознавча діяльність учених відділу етнології сучасності НАН України — від часу його заснування як відділу етнографії Львівського відділення Інституту українського фольклору (НТШ, 1939) до 2017 року — масштабної діяльності відділу у структурі Інституту народознавства НАН України. Представлені найважливіші здобутки відомих учених відділу етнографії 1939—2001 рр. та відділу етнології сучасності 2001—2017 років, а також їх основна дослідницька тематика: етногенез українців Карпат, етнопсихологія українців, трансформація традиційної етнічної культури в умовах урбанізованого та глобалізованого суспільства, проблеми ідентичності українців, міжетнічні взаємини, гендерні аспекти, історіографія української народознавчої науки, персоналії тощо.

Ключові слова: етнографія, матеріальна і духовна культура українців, відділ етнології сучасності Інституту народознавства НАН України, вчені-етнографи, етнографічні праці.

© М. БАЛАГУТРАК, Я. ТАРАС, 2017

Історія відділу етнології сучасності сягає періоду діяльності Наукового Товариства імені Т. Шевченка у Львові, на основі якого було створено низку народознавчих осередків. У 1939 р. засновано Львівське відділення Інституту українського фольклору, де одним із підрозділів був відділ етнографії. У роки війни і після закриття цієї установи (1949 р.) більшість науковців продовжили дослідницьку діяльність у Державному етнографічному музеї (реорганізований із Культурно-історичного музею НТШ), де також від 1940 р. існував відділ етнографії. З 1982 р. відділ етнографії функціонує як чільна структурна складова Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського, а з 1992 р. — Інституту народознавства НАН України. У 2001 р. — реорганізований у відділ етнології сучасності Інституту народознавства НАН України.

Біля витоків відділу етнографії стояли визначні учені НТШ та Культурно-історичного музею — Роман Гарасимчук, Катерина Матейко, Любов Суха, Мустафа Козакевич, Михайло Скорик, Савина Сидорович, Василь Пастушин та ін. Їх здобутками є ґрунтовні напрацювання до фундаментальних колективних монографій — «Атласу матеріальної культури західних областей України», «Українське Полісся» та «Українці» (спільно з науковцями ІМФЕ). Водночас етнографи підготували вагомі індивідуальні дослідження про українську кераміку (К. Матейко), художні металеві вироби (Л. Суха), народне хореографічне мистецтво (Р. Гарасимчук) та ін.

Традиції шляхетної наукової еліти продовжило наступне покоління відомих народознавців — Неоніла Здоровега, Зоріана Болтарович, Степан Макаруч, Мар'ян Мандибур, Ярослав Дашкевич, Роман Кирчів, Таїсія Гонтар, Євгенія Сявавко, Ганна Горинь, Мирослав Мороз, Вікторія Маланчук та ін. Згідно з тогочасними ідеологічними засадами пріоритетною тематикою була «радянська звичаєвість та обрядовість», етнографія робітничого класу та колгоспного селянства. Та попри наявні перепони учені, все ж, продовжували дослідження традиційної культури українців й результатом цієї праці стали монографії Н. Здоровеги «Нариси народної весільної обрядовості на Україні» (1974), Є. Сявавко «Українська етнопедагогіка в її історичному розвитку» (1974), З. Болтарович «Україна в дослідженнях польських етнографів ХІХ ст.» (1976) та «Народне лікування українців Карпат кінця ХІХ — по-

Відділ етнології сучасності в актовій залі Інституту народознавства перед Вченою радою (лютий, 2017). Сидять зліва направо: М. Балагутрак, І. Тарасюк, О. Сапеляк, Я. Тарас (завідувач відділу), Т. Файник, В. Білоус. Стоять зліва направо: П. Біляковський, О. Серебрякова, В. Дяків, М. Цуркан, А. Кривенко, Р. Гузій. Світлина Т. Куцир

чатку ХХ століття» (1980); К. Матейко «Український народний одяг» (1977), В. Маланчук «Розвиток етнографічної думки в Галичині кінця ХІХ — початку ХХ ст.» (1977), Р. Кирчіва «Етнографічне дослідження Бойківщини» (1978), М. Мандибури «Полонинське господарство Гуцульщини другої половини ХІХ — 30-х років ХХ ст.» (1978), Т. Гонтар «Народне харчування українців Карпат» (1979) та ін.

У 1980 р. відділ етнографії очолив відомий український вчений-етнограф, фольклорист і літературознавець, доктор філологічних наук Роман Кирчів. Активна наукова позиція та конструктивні ідеї авторитетного дослідника більш як десятиліття стимулювали творчу працю відділу, водночас розширюючи горизонти української народознавчої науки загалом. Під керівництвом Р. Кирчіва співробітники відділу, зокрема й колишні (К. Матейко, З. Болтарович, Н. Здоровега, Г. Горинь, Г. Стельмащук, О. Федорів, З. Росінська, Л. Худаш, М. Мороз, Ю. Климець та ін.), долучилися до написання двох колективних історико-етнографічних праць про українців Карпат («Бойківщина», «Гуцульщина») та двотомного видання про матеріальну і духовну культуру жителів Полісся, підготовленого у співп-

раці з вченими Білорусі. Наприкінці 1980-х — на поч. 1990-х рр. побачили світ відомі народознавчі студії Г. Горинь «Шкіряні промисли західних областей України» (1986), З. Болтарович «Народна медицина українців» (1990), Р. Кирчіва «Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці» (1990), Ю. Климець «Купальська обрядовість на Україні» (1990), книга Г. Дем'яна «Таланти Бойківщини» (1991).

Після утворення у 1992 р. Інституту народознавства як самостійної наукової структури НАН України професор Роман Кирчів очолив відділ фольклористики (1993), а керівниками відділу етнографії упродовж наступного десятиліття були: директор Інституту народознавства, доктор історичних наук Степан Павлюк (1993—2001), доктор філософських наук Олег Гринів (березень-липень 2001), в. о. завідувача відділу етнології сучасності Ганна Горинь (2001—2002), із грудня 2002 р. кандидат архітектури, доктор історичних наук (2011) Ярослав Тарас.

Унаслідок структурної реорганізації в Інституті народознавства, що відбулася у березні 2001 р., на базі відділу етнографії та двох наукових секторів —

теоретичної етнології та карпатознавства були створені два самостійні підрозділи установи — відділ етнології сучасності та відділ історичної етнології.

Під орудою досвідчених завідувачів працівники відділу продовжили свою плідну наукову роботу, збагативши українське народознавство поважними студіями з історії української етнографії, дослідженнями з етнокультурології, етносоціології, етнополітології та етнопсихології тощо (монографії О. Сапеляк, В. Білоус, Р. Чмелика, Р. Кіся, Ю. Шаповала, О. Гриніва, А. Колодій). В кінці 1990-х — на початку 2000-х рр. О. Сапеляк, В. Білоус, Р. Чмелик, Т. Файник, Р. Гузій, О. Кісь, М. Балагутрак успішно захистили кандидатські дисертації.

Потужний колектив науковців у грудні 2002 р. очолив кандидат архітектури старший науковий співробітник Ярослав Тарас (нині — доктор історичних наук, професор). Під його керівництвом більше десятиліття відділ етнології сучасності залишався найчисельнішим (18—20 осіб) та найпродуктивнішим за обсягом виконаних дослідницьких робіт і опублікованих праць серед інших підрозділів Інституту народознавства і загалом одним з провідних наукових осередків такого профілю в Україні. В період з 2005 до 2016 рр. було опубліковано більше тридцяти монографій та відбулися захисти кандидатський дисертацій (В. Дяківа, Л. Горошко, В. Мандзяка, І. Маркова, П. Біляковського, О. Серебрякової, М. Цуркан), численні етнографічні експедиції тощо.

Наприкінці 2013 р. для реалізації перспективних завдань Інституту дослідники сектору теоретичної етнології, який від 1995 р. (керівник проф. О. Гринів до 2001 р.) був структурною одиницею відділу етнографії (етнології сучасності), започаткували формування нового наукового підрозділу Інституту народознавства — відділу соціальної антропології.

Відтак на сьогодні наш науковий осередок, що представлений трьома поколіннями вчених, налічує 14 осіб. Це — доктори наук Ярослав Тарас та Роман Кирчів (повернувся до рідного відділу у 2004 р.), 10 кандидатів наук (Оксана Сапеляк, Віра Білоус, Микола Балагутрак, Тетяна Файник, Роман Гузій, Леся Горошко-Погорецька, Володимир Дяків, Петро Біляковський, Олена Серебрякова, Мар'яна Цуркан), два молодші наукові співробітники —

Відділ етнографії 1988 року. Зліва направо: О. Сапеляк, Г. Стельмащук, С. Гвоздевич, З. Росінська, В. Сокіл, З. Болтарович

Представники трьох поколінь відділу етнографії після урочистої Вченої ради. Зліва направо: Т. Файник, Є. Сявак, С. Гвоздевич, Н. Здоровега, О. Никорак, Т. Гонтар, Г. Горинь. Світлина М. Балагутрака

на Тарасюк та Анастасія Кривенко, лаборант І категорії — Наталка Боровець.

Посутні зміни у тематиці досліджень відділу етнології сучасності, що здійснили науковці за сімдесят років його діяльності, дають змогу простежити основні етнокультурні та суспільно-історичні трансформації в українському соціумі. Фактично, лише після здобуття Україною державної незалежності учені-народознавці отримали змогу всебічно вивчати усі аспекти української культури на засадах міждисциплінарності. Центральними темами досліджень стали проблеми етногенезу, націотворення, етнопсихології, трансформацій традиційної етнічної культури під впливом індустріалізації, урбанізації та глобалізації, міжетнічні процеси, історіографія української народознавчої науки, гендерні студії тощо.

Основною науковою концепцією відділу етнології сучасності є: **вивчення історичних аспектів ет-**

Відділ етнології сучасності на святкуванні Нового 2011 року. Зліва направо: Г. Виноградська, М. Балагутрак, О. Іванкова-Стецюк, В. Дяків, Л. Горошко, Т. Файник, І. Марков, О. Сапеляк, Я. Тарас, О. Серебрякова, О. Годованська, І. Тарасюк. Світлина М. Балагутрака

Співробітники Інституту народознавства та члени відділу етнології сучасності на святкуванні 60-річчя проф. Антоніни Колодій (січень, 2003)

нокультурних процесів в Україні, проблем і перспектив розвитку традиційної культури українців в системі етнокультурного простору давньої і сучасної України. Зазначена концепція лягла в основу останніх п'ятирічних планових тем відділу: «Сучасні етнокультурні процеси в Україні: проблеми і перспективи» (2001—2005); «Традиційна культура українців в умовах новочасних соціокультурних трансформацій» (2006—2010); «Традиційна культура в системі етнокультурного простору давньої і сучасної України» (2011—2015); «Трансформаційні процеси традиційної культури українців: сучасна дискусія глобального та національного» (2016—2020).

Поглиблене вивчення трансформацій традиційної культури українців, дослідження особливостей, тенденцій, механізмів і процесів набуття, збереження і

розвитку етнопонаціональної ідентичності в Україні, на пограниччі, на українських етнічних теренах та за її межами (в діаспорі) в контексті новочасних геополітичних і глобалізаційних змін, інтеграції національних здобутків у світову спадщину, а також в контексті самоутвердження і розвитку історико-культурних традицій у сучасному бутті української нації лежать в основі даної концепції.

Виходячи із концептуальних засад, традиційна культура українців розглядається вченими відділу як один з основних національних і місцевих ресурсів для збереження і утвердження етнокультурної ідентичності та повнокровного функціонування місцевих громад, вироблення ефективних механізмів задля збереження етнлокальних культурних особливостей та пропагування їх у відповідності до державної стратегії у сфері використання та охорони культурної спадщини, яка обґрунтовується сучасним станом традиційної культури в умовах нинішньої глобалізації: необхідністю збереження і оновлення етнокультурної спадщини, її інституціональної підтримки та популяризації на науковому, регіональному та місцевому рівнях задля консолідації нації, культурного діалогу та розмаїття регіонів України; створення та використання культурно-просвітницьких програм під егідою Ради Європи, проектів «Культурна політика і культурні обміни» та «Реабілітація культурної спадщини історичних міст».

Наукові дослідження вчених відділу етнології сучасності скеровані на вироблення сучасного теоретико-методологічного інструментарію поглибленого розуміння основ функціонування української національної культури, чинників і механізмів її формування, збереження і розвитку, новочасних трансформацій та пошуку спільних наукових і управлінських рішень щодо утвердження пріоритетів національної культурної політики, популяризації знань про матеріальну і духовну культуру українців.

Упродовж 25-ти років функціонування Інституту народознавства в структурі НАН України науковці відділу етнології сучасності взяли діяльну участь у багатьох комплексних історико-етнографічних експедиціях, зокрема побували й у радіоактивно забруднених районах Чорнобильського Полісся з метою вивчення, а точніше, порятунку унікальних артефактів традиційної культури поліщуків від знищення і мародерства. Із 1994 р. Ярослав Тарас був постій-

Члени відділу етнології сучасності у вестибюлі під час святкування 25-річчя Інституту народознавства НАН України. У першому ряду: М. Балагутрак, Г. Виноградська, І. Тарасюк, Т. Файник, В. Білоус, М. Цуркан, В. Дяків. У другому ряду: О. Серебрякова, Р. Гузій, А. Кривенко, П. Біляковський, О. Сапеляк, Я. Тарас. Світлина Т. Куцир

ним учасником, а з 1999 по 2003 рр. — керівник експедицій у Чорнобильську зону. У цих експедиціях також неодноразово брали участь співробітники нашого відділу: Стефанія Гвоздевич, Галина Виноградська, Оксана Сапеляк і Андрій Мазур.

Як завідувач відділу, Ярослав Тарас зумів організувати експедиційні виїзди і в інші регіони України, під час яких було виявлено, зафіксовано і збережено величезний масив унікальних етнографічних пам'яток і артефактів матеріальної та духовної культури жителів Карпат, Покуття, Наддніпрянщини, українців Молдови, Польщі. Завдяки організаційним зусиллям вченого відділ має давню і плідну співпрацю із науковими інституціями Польщі (кафедра етнології Варшавського університету, Інститут політології Зеленогурського університету, Поморська академія в Слупську), Словаччини (Музей української культури у Свиднику), Молдови (Бельцівський державний університет імені Алеку Руссо, Інститут культурної спадщини АН Республіки Молдова, Центр етнології українців Молдови).

Наукова діяльність учених відділу етнології сучасності є багатогранною і продуктивною. За період із 1993 по 2016 рр. співробітники відділу опублікували 65 індивідуальних монографій, понад 850 статей в українських та зарубіжних наукових виданнях, а також представили більше 2000 доповідей на наукових конференціях, симпозіумах, круглих столах, зокрема й за кордоном. Учені відділу (Р. Кирчів, Я. Тарас, О. Сапеляк, С. Гвоздевич, Г. Виноградська, М. Маєрчик, Р. Кісь, Р. Гузій) стали співавторами низки колективних історико-етнологічних праць, виданих Інститутом народознавства: «Древляни. Збірник статей і матеріалів з історії та культури Поліського краю» (1996); «Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження» (1997, 1999, 2003); «Лемківщина. Історико-монографічне дослідження» (2002); «Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат» (2006) та ін. Наші вчені, зокрема Р. Кирчів, Р. Чмелик, О. Гринів підготували підрозділи до вузівського навчального посібника «Українське народознав-

Етнографічна експедиція відділу етнології сучасності до українців Молдови 2004 р. Справа наліво: водій В. Романів, керівник експедиції Я. Тарас, С. Гвоздевич, Т. Файник, працівник адміністрації м. Бричани і відомий українознавець з Молдови В. Панько. Світлина Я. Тараса

Експедиція на Черкащину 2009 р. Біля пам'ятника Т. Шевченкові (Канів). Зліва направо: Р. Радович, Р. Захарчук-Чугай, О. Дідула (присіла), О. Голубець, О. Годованська, Л. Горошко, У. Мовна, В. Дяків, О. Серебрякова, водій В. Романів. Світлина О. Годованської

ство» (1994), а Г. Горинь разом із Є. Сявавко розробили програми «Українське народознавство» для середньої загальноосвітньої школи (1998, 2003).

Більшість співробітників відділу етнології сучасності (Р. Кирчів, Я. Тарас, О. Сапеляк, Г. Горинь, В. Білоус, Р. Гузій, М. Балагутрак, С. Гвоздевич, Г. Виноградська О. Кісь, В. Дяків) взяли діяльну участь у підготовці досить поважного наукового проєкту Інституту — «Малой енциклопедії українського народознавства» (2007). Сьогодні науковці відділу —

Р. Кирчів, Я. Тарас, О. Сапеляк, М. Балагутрак, Т. Файник, В. Дяків, Л. Горошко-Погорецька, П. Біляковський, О. Серебрякова, М. Цуркан активно досліджують живе простонародне середовище покутян з метою написання вичерпної колективної монографії «Покуття: Історико-етнографічне дослідження», перший том якої заплановано завершити 2018 року.

Важливий вектор роботи відділу — наукове опрацювання, редагування, упорядкування та видання рукописної спадщини з українського народознавства, зокрема й тих праць, друкування яких свого часу було заборонено радянською цензурою. Так, завдяки зусиллям професора Романа Кирчіва побачили світ розвідки Йосипа Лозинського «Українське весілля» (1992), Володимира Гнатюка «Нарис української міфології» (2000), збірка «Народні пісні в записках Григорія Ількевича» (2003), а також дві книги Романа Гарасимчука «Народні танці українців Карпат» (2008). Багато праці доклала відомий дослідниця Оксана Сапеляк до упорядкування і видання низки авторських текстів владки Андрія Сапеляка («Спогади владки-місіонера» (2011); «Три ювілеї України з Іваном Павлом II» (2013); «Митрополит Андрей Шептицький. Дар Бога Україні» (2016) та ін. Своєю чергою молодий учений нашого відділу Володимир Дяків постав упорядником праці Степана Куриляка «Моє село (Тур'є Буського району на Львівщині)», яка опублікована 2010 року.

Одна з традиційних форм науково-суспільної діяльності співробітників відділу — активне популяризування самотніх українських традицій у друкованих та інших засобах масової інформації. У численних виступах на телебаченні та радіо науковці (О. Сапеляк, С. Гвоздевич, Я. Тарас, О. Кісь, Р. Кісь, М. Балагутрак та ін.) піднімають, обговорюють актуальні, суспільнозначимі проблеми, що стосуються збереження і сучасного функціонування явищ традиційно-побутової культури українців, етносоціальних, етнолінгвістичних процесів в Україні тощо, генерують продуктивні наукові ідеї та принципи, пропагують досягнення української і світової науки, власні творчі здобутки. Щоденно на радіо «Львівська хвиля» виходить рубрика «Своя сорочка», яку веде співробітниця відділу Леся Горошко-Погорецька, а також низку власних авторських програм «Твій Львів», «Наша зима»,

«Наш Великдень», «Різдво Галіції», «Великдень Галіції», «Минуле пливе у прийдешнє», «Його величність хліб», «Сни міста Лева» та ін.

Пропагування етнокультурної спадщини українців та власних наукових напрацювань ведеться також шляхом поширення друкованої продукції працівників відділу. Під час етнографічних експедицій, всеукраїнських і міжнародних конференцій було безкоштовно передано сотні примірників народознавчої літератури бібліотекам Корсунь-Шевченківського, Золотоноші, Канева, Рогатина, Тлумача, Снятина, Коломиї, Городенки, а також науковим і освітнім установам у Польщі, Словаччині, Молдові.

Прикметною рисою наукотворчого буття відділу є робота над посиленням свого кадрового потенціалу, наставництво талановитої молоді, яке відбувається в атмосфері дружньої опіки та взаємодопомоги. Завдяки цьому багато молодих учених сьогодні примножують успіхи нашого колективу, утвердили свої наукові позиції, завершивши дисертаційні та монографічні роботи. Для подальшої ефективної підготовки майбутніх фахівців-етнологів у відділі розроблена перспективна Програма навчання в аспірантурі на 2017—2021-й роки.

Наукова діяльність і тематика студій учених, які на цей час працюють у відділі етнології сучасності, різновекторна, розмаїта, й крім дослідження пріоритетних для відділу наукових проблем охоплює значно ширше коло питань, суголосних із індивідуальними науковими інтересами дослідників, їх оригінальним творчим пошуком. У кожного з них — багаторічний досвід невтомної наукової праці, своєрідне бачення нових дослідницьких горизонтів та безцінні здобутки на ниві пізнання традиційної й новочасної культури українського народу.

Ярослав ТАРАС. З науковою діяльністю завідувача відділу етнології сучасності доктора історичних наук, професора Ярослава Тараса пов'язано чимало позитивних змін у функціонуванні Інституту народознавства, ровесником якого часто називає себе вчений. Після плідної роботи в Оранському університеті науки і технологій (Алжир), Ярослав Тарас повернувся в Україну і розпочав етнологічну діяльність 1992 р. на посаді старшого наукового співробітника відділу карпатознавства уже новоствореного Інституту народознавства НАН України. Очолоюючи чорнобильські експедиції упродовж

Члени експедиції на Покуття 2015 року. Перепочинок на березі Дністра: В. Дяків, Я. Тарас, М. Балагутрак. Світлина Я. Тараса

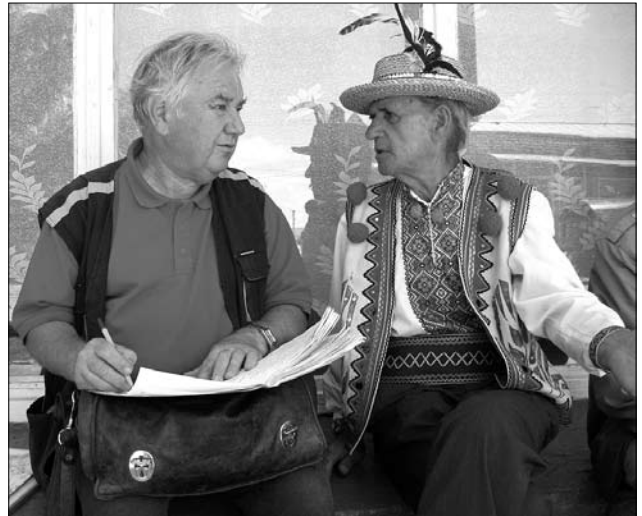
Члени відділу етнології сучасності під час Міжнародної наукової конференції «Лемки, бойки, гуцули, русини — історія, сучасність, матеріальна і духовна культура» (Зелена Гура, Польща, 2009). Справа наліво: Я. Тарас, Л. Горошко, Т. Файник та колега з музейного відділу Г. Івашків. Світлина Л. Горошко

Комплексна етнографічна експедиція на Наддніпрянщину 2008 року. Учасники експедиції в Моринцях біля родинного гнізда Тараса Шевченка. Зліва направо: Р. Радович, О. Годованська, Я. Тарас, О. Дідула, У. Мовна, В. Дяків, М. Балагутрак, Р. Захарчук-Чугай, Г. Виноградська, Л. Горошко, О. Серебрякова. Світлина О. Годованської

Учасники експедиції Покуття-2013 біля Ганютчиної криниці, де, за переказами, з'явився образ Матері Божої. Село Белелуя Снятинського району Івано-Франківської області. Зліва направо: Я. Тарас, архітектор Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття, О. Кузьменко, О. Серебрякова, сільський голова В. Шовкопляс, Л. Горошко, В. Романів, Р. Радович, В. Дяків

Керівник експедиції на Покуття 2016 року проф. Ярослав Тарас під час інтерв'ю з респондентом (с. Торговиця, Горденківщина). Світлина М. Балагутрака

Учасники Міжнародної наукової конференції «Лемки, бойки, гуцули, русини — історія, сучасність, матеріальна і духовна культура» під час знайомства з пам'ятниками культури та архітектури м. Слупська (Польща, 2015). Зліва направо: Л. Герус, Т. Файник, Я. Тарас, О. Голубець, І. Коваль-Фучило, М. Балагутрак, А. Іжевський, М. Мовна, О. Федорчук. Світлина М. Балагутрака

Наукові співробітники Інституту народознавства НАН України Т. Файник, М. Балагутрак, Л. Герус, О. Козакевич, Я. Тарас серед учасників Міжнародної конференції «Лемки, бойки, гуцули, русини — історія, сучасність, матеріальна і духовна культура»: М. Мушинка, Г. Щерба, ...Поморська академія в Слупську, Польща, 2015. Світлина М. Балагутрака

п'яти років цей вчений зробив вагомий внесок у дослідження народної і сакральної архітектури та етнографії Полісся загалом. Під його керівництвом було обстежено понад 300 сіл, зібрані тисячі експонатів матеріальної культури поліщуків, підготовлено 70 томів польових матеріалів для Міністерства надзвичайних ситуацій.

Як керівник відділу з грудня 2002 р., Ярослав Тарас сформував один із найпродуктивніших колективів етнологів в Україні, що розв'язує найважливіші перспективні завдання сучасної української ет-

нологічної науки. Під його керівництвом виявлено, зафіксовано і збережено величезний масив унікальних етнографічних пам'яток і артефактів матеріальної і духовної культури українців Карпат, Полісся, Покуття, Наддніпрянщини, Молдови, Польщі тощо. Особистою заслугою вченого є вперше розроблена в Україні «Система класифікації об'єктів етнічної спадщини».

Монографія Ярослава Тараса «Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат» (2007) високо оцінена Польською Академією наук як «найцінні-

ша і найкраща в дослідженні сакральної архітектури за останні 20 років». Інша його наукова робота «Українська сакральна дерев'яна архітектура» була визнана найкращим виданням 2007 року на XI Форумі видавців України. 2009 р. за цю книгу Ярославу Тарасу присуджено звання Лауреата Державної премії України в галузі архітектури. За наукові здобутки 2002 р. Ярославу Тарасу присуджено Почесне звання доктора Державного науково-дослідного інституту теорії та історії архітектури (Київ, 2002). Вчений Ярослав Тарас — член-кореспондент Української академії архітектури з 2003 р., дійсний член і голова Секції фольклору та етнографії Наукового товариства ім. Т. Шевченка з 2014 р., член Спеціалізованих рад для захисту кандидатських і докторських дисертацій при Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича та Інституті народознавства НАН України, Інституті архітектури Національного університету «Львівська політехніка».

Нагороджений Почесними грамотами від Президента НАН України академіка Бориса Патона «За багаторічну наукову, науково-організаційну роботу, значний особистий внесок у розвиток наукових досліджень в галузі історії архітектури і етнографії» (2004, 2009, 2011), відзнакою НАН України за професійні здобутки (2014), Почесною грамотою від Міністра з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи В.В. Дурдинця «За вагомий особистий внесок у подолання наслідків Чорнобильської катастрофи» (2012), подякою НАН України з нагоди 30-ї річниці Чорнобильської катастрофи.

Роман Федорович КИРЧІВ — відомий український вчений-фольклорист, етнолог і літературознавець, доктор філологічних наук (1980), професор (1994), дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка (1992), академік Академії Наук Вищої школи (1997), «Заслужений діяч науки і техніки України» (2008).

Важко переоцінити внесок визначного вченого Романа Кирчіва в українську гуманітарну науку загалом і в розвиток її в Інституті народознавства, в тому числі у відділі етнології сучасності зокрема. Р.Ф. Кирчів близько 60 років (з 1958 р.) працює в системі НАН України, з них близько півстоліття — в Інституті народознавства. Старший науковий співробітник відділу етнографії (1973—1981),

Роман Кирчів і Оксана Сапеляк на Пленарному засіданні НТШ ім. Т. Шевченка (2016)

пізніше — етнології сучасності (2003—2004), завідувач відділу етнографії (1981—1993), засновник і завідувач відділу фольклористики (1993—2001), з 2004 р. — провідний науковий співробітник відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України.

Упродовж 1980-х рр. Роман Кирчів був керівником трьох комплексних етнографічно-фольклористичних наукових експедицій на галицькій, закарпатській і буковинській частинах Гуцульщини (1981—1983), учасником і керівником чотирьох комплексних етнографічно-фольклористичних наукових експедицій на теренах Українського Полісся (1983—1986). У 1983—1987 рр. Р.Ф. Кирчів був одним з організаторів та активних учасників співпраці з вченими Білорусії (зокрема Інституту мистецтвознавства, етнографії і фольклору АН БРСР) над фундаментальним науковим проектом видання історико-етнографічної колективної монографії про Полісся.

Активна наукова позиція та ідеї Р. Кирчіва стали поштовхом до формування цілої низки народознавчих досліджень. Багатовекторні студії вченого Романа Кирчіва представлені 40 монографічними працями, підготовленими в його опрацюванні книжковими виданнями, збірниками етнографічних і фольклорних матеріалів, розділами у багатьох ко-

лективних працях, навчальних посібників і підручниках, енциклопедичних і довідкових виданнях, у доповідях на наукових конференціях і симпозіумах міжнародного та інших рівнів, численних статтях, опублікованих в українських і зарубіжних наукових і науково-популярних виданнях, у тому числі й іноземними мовами. Вчений є також автором близько 800 статей і розвідок у наукових і науково-популярних виданнях.

Р.Ф. Кирчів належить до тієї величини вчених, творчі ідеї яких формують перспективні напрямки дослідження у вітчизняній науці, спрямовують сучасну наукову думку у вагоме результативне русло. Учений виступив потужним генератором ідей в українській етнографії та фольклористиці, заклав надійні підвалини для подальших досліджень, намагаючись вивести українську гуманітарну науку на широкий шлях сучасних теоретичних надбань. Напрацювання вченого стали відправною точкою в українській гуманітарній науці ХХІ ст.

Програмною стала його праця «Фольклор у системі новочасної української культури (Основні аспекти предметного окреслення проблеми)» («Записки НТШ», 2001, Т. ССXLII), в якій він накреслює основні теоретико-методологічні концепти, доконечні для сучасних досліджень фольклору.

Р.Ф. Кирчів популяризує наукові знання на міжнародних конференціях і симпозіумах, у засобах масової інформації, підтримує науково-творчі зв'язки із українськими і зарубіжними вченими. Він принципово відстоює наукові позиції, є стійким і послідовним у суспільній національно-патріотичній орієнтації.

Винятковою для розвитку української науки є активна організаційна діяльність Романа Кирчіва. Він започаткував створення сектору фольклористики, а згодом — відділу фольклористики Інституту народознавства (1993—2001 рр.), яким успішно провадив. З часу відновлення Наукового товариства ім. Шевченка в Україні (1989 р.) Роман Кирчів (який одним з перших ініціював це відновлення, а пізніше, 28 березня 1992 р. був обраним дійсним членом НТШ, на правах члена-засновника) до 2013 р. був незмінним членом його Президії та Головою його Секції етнографії і фольклористики, координував підготовкою чотирьох томів «Записок НТШ. Праці Секції етнографії і фольклористики», а також проведенням близько 30-ти щорічних нау-

кових конференцій за участі наукових працівників Інституту народознавства загалом та відділу етнології сучасності зокрема.

З 1989 р. Р.Ф. Кирчів — член наукових Спеціалізованих рад для захисту кандидатських і докторських дисертацій (при ІМФЕ ім. М.Т. Рильського НАН України, при Київському національному університеті ім. Т. Шевченка, при Інституті українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, при Львівському національному університеті ім. І. Франка), член низки редколегій періодичних і серійних наукових видань, редактор наукових праць, науковий консультант редакції «Енциклопедії сучасної України» тощо.

Під керівництвом Р. Кирчіва підготовлено і захищено понад 20 кандидатських і докторських дисертацій. Як офіційний опонент і рецензент консулює молодих науковців і здобувачів наукових ступенів. Р.Ф. Кирчів визнаний в українському науковому середовищі як представник сучасної львівської народознавчої наукової школи.

У 1997 р. Р.Ф. Кирчіва обрано академіком Академії Наук Вищої школи, удостоєно почесного звання «Заслужений діяч науки і техніки України» (2008), у 2012 р. — відзначено премією Президії Національної академії наук України у галузі фольклористики ім. Ф. Колесси за працю «Двадцять століття в українському фольклорі» (Львів : Інститут народознавства НАН України, 2010, 536 с.), нагороджено Почесною грамотою Верховної Ради України «За особливі заслуги перед українським народом» (2014), Подякою Національної академії наук України за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної народознавчої науки (2015), Почесною грамотою Президії Національної академії наук України за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної народознавчої науки (2017).

Ганна Йосипівна ГОРИНЬ (†2007) — старший науковий співробітник Інституту народознавства, кандидат історичних наук, завідувач відділу етнології сучасності 2001—2002 рр., дуже відповідальний і уважний дослідник традиційної культури і побуту українського народу. Наукові зацікавлення: українські народні промисли, допоміжні заняття українців, сім'я та сімейний побут, народна обрядова культура, урбанізаційні процеси в Україні, міграції в межах України, громадське життя українців,

морально-етичні стосунки в українському сільському середовищі, народна релігійність, українське духовенство, виховання молоді, символіка та знаковість у народній традиційній культурі. Автор трьох монографій: «Шкіряні промисли західних областей України (друга половина XIX — початок XX ст.)» (1986), «Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX — 30-ті роки XX ст.)» (1993), «Народні шкіряні вироби українців. Витоки, становлення і розвиток традицій» / Ганна Горинь; упоряд. О. Сапеляк, О. Никорак» (2016), співавтор 13 колективних монографій, зокрема координатор ілюстрованої «Малої енциклопедії українського народознавства» на етапі до друку). Автор близько 100 наукових статей, ґрунтовних проблемних розробок в галузі науки й освіти, численних виступів на конференціях, семінарах, лекціях перед аспірантами, студентами і методистами тощо.

Оксана Адамівна САПЕЛЯК — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України (Львів, Україна). Автор п'яти наукових монографій, семи науково-популярних брошур, упорядник шести наукових праць, автор понад 100 наукових публікацій, близько 130 науково-популярних та публіцистичних статей. Коло наукових зацікавлень: історіографія, сім'я та сімейний побут, громадське життя українців, народна релігійність, міграційні процеси, матеріальна культура українців тощо. Перші наукові пошуки вченої стосувалися дослідження сім'ї та сімейного побуту українців, ролі жінки в родині та громадському житті (статті: «Культурно-побутові аспекти дітнароджуваності» (Київ, 1994), «Сімейний побут поліщуків» (Полісся України: Матеріали історико-етнографічного дослідження. — Львів, 1997), «Голод 1921 року як чинник деформаційних процесів в українській сім'ї» (Відлуння голодомору-геноциду 1932—1933: Етнокультурні наслідки голодомору в Україні. — Львів, 2005), у співавторстві з О. Поріцькою до «Історії української культури: у 5-ти т.» — «Сім'я та сімейний побут» (Київ, т. 4, кн. 1), брошури «Деякі проблеми молоді у світлі традицій європейської культури» (Львів, 2007) — двічі перевидано, «Міцна сім'я — запорука здоров'я нації» (Львів, 2008) — двічі перевидано) тощо. 1998 р. захистила дисертацію на історіографічну тему: «Українська етнографія

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 4 (136), 2017

Оксана Сапеляк звітує на Пленарному засіданні НТШ ім. Т. Шевченка (2016)

в діяльності Наукового товариства ім. Шевченка (1898—1939 рр.)». 2000 р. вийшла друком монографія «Етнографічні студії в Науковому товаристві ім. Шевченка (1898—1939 рр.)». Подальша праця пов'язана з дослідженням української діаспори на південноамериканському континенті. За більш як тримісячне відрядження 1999 р. збирила великий етнографічний матеріал у Аргентині та Парагваї в місцях поселення вихідців з України. На його основі написала і видала ілюстровану працю «Українська спільнота в Аргентині: історико-етнологічний аспект» (Львів, 2008) та «Парагвайці українського походження: церковно-громадське життя» (Львів, 2011). Написала 70 статей до «Малої енциклопедії українського народознавства», у підготовці якої була відповідальним секретарем. Один із важливих напрямів роботи — опрацювання питань української народної релігійності, ролі Церкви, монашества у збереженні етнокультурної ідентичності українців в Україні та за її межами. «Виховати нову людину» (Львів, 2014) — дослідження про діяльність Українського Салезіянського Згромадження, «Благодать жертвовності. Отець Василь Сапеляк» та ін. Брала участь в етнографічних експедиціях: у Чорнобильську зону, на Гуцульщину, Бойківщину, Волинь та Покуття. Постійно проводила освітню роботу: лекції для директорів шкіл, керівників методоб'єднань,

Експедиція на Черкащину 2009 р. Біля хати на Канівщині. Зліва направо: О. Серебрякова, Т. Файник, О. Дідула, на передньому плані Г. Виноградська. Світлина О. Годованської студентів вишів Львова, Луцька, Івано-Франківська, Харкова, Одеси. Збереження української культури — тема постійних виступів на телебаченні та радіопередачах (з них кілька авторських — «Оксанина світлиця», «Мамина школа»). Активно займалася громадською та політичною діяльністю: 1990—1992 рр. обіймала посаду голови Личаківської районної ради та виконкому, Була першим головою «Союзу Українок» Львівщини, ініціювала відновлення Свята Матері, перенесення Дня міста Львова з вересня на 6 травня та ін. Багатолітній секретар секції етнографії та фольклористики НТШ.

Галина Михайлівна ВІНОГРАДСЬКА — молодший науковий співробітник відділу етнографії з 1995 р. (з 2001 р. — відділу етнології сучасності). З травня 2016 р. — молодший науковий співробітник відділу МЕХП ІН НАН України, провідний зберігач фонду «Народна тканина».

Автор понад 40 публікацій у фахових наукових виданнях та виступів на конференціях, в т. ч. за кордоном. У колі наукових зацікавлень — традиційна аграрна та календарна звичаєвість українців, господарські заняття українців (рільництво, олійництво); етнокультурна інтеграція депортованих українців з Надсяння, Холмщини та Підляшшя. З 2005 р. і дотепер — секретар Етнографічної комісії НТШ, організатор щорічних сесій НТШ у ІН НАН України.

Учасниця волонтерських ініціатив, має понад 20 публікацій поетичних та прозових творів у літературних періодичних виданнях та колективних збірках: «Небесна сотня: антологія майданівських віршів» / упоряд., передмова Л. Воронюк. — Вид. 2-е, доп. — Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2014. — С. 52—53; «Осінь у камуфляжі: збірка віршів» / упоряд. Таїсія Цибульська — Кременчук : Видавець ПП Щербатюк О.В., 2014. — С. 16—18; «Воїнам світла: колективний подарунковий збірник поезій.» — Мукачеве : Волонтерське видавництво «Серце патріота», Благодійний фонд «Віта Дольче», 2015. — Вид. 1, 2. — 256 с.

Переможниця творчих конкурсів патріотичного спрямування: Міжнародного телерадіофестивалю патріотичної творчості на підтримку Збройних сил України (Київ, Український Дім, 17.10.2015), Всеукраїнського творчого конкурсу «Креативна Україна» під гаслом «Перемогли гітлера — здолаємо й путлера» (Київ, 2015), Міжнародного проекту-конкурсу «Тарас Шевченко єднає народи» (Київ, березень—травень 2017), відзначена Подякою від Міністерства культури України (2015 р.), учасниця низки теле- і радіопередач на обласному та загальноукраїнському рівнях.

Микола Петрович БАЛАГУТРАК — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України (м. Львів). У 1993—1996 рр. навчався в аспірантурі при відділі етнографії Інституту народознавства за спеціальністю — етнологія. Свою дослідницьку працю в Інституті народознавства розпочав на посаді молодшого наукового співробітника, після закінчення аспірантури 1996 року. Серед його основних наукових зацікавлень: дослідження процесу формування української етнопсихології як науки ХІХ—ХХ століть, сучасних процесів етнічної і національної ідентифікації українців в Україні, на пограниччі та в діаспорі. У березні 2004 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Українська етнопсихологія ХІХ століття». Є автором монографії «Генеza етнопсихології в Україні ХІХ століття: історико-етнологічний аспект» (2007) та понад 70-ти наукових статей, численних виступів на наукових конференціях різного рівня, у ЗМІ, а також співавтором колективних монографій, енциклопедичних видань тощо. Брав участь у дослі-

дженні українців Республіки Молдова (2005—2006), українсько-польського порубіжжя у рамках гранту MNiSW GR 2344 «Ukraina, ramięć, tożsamość i podmiotowość» (2006), низці етнографічних експедицій на Наддніпрянщину, Бойківщину, Опілля, Покуття. Є членом редакційної колегії фахового періодичного видання «Наукові записки» Івано-Франківського краєзнавчого музею (з 2014 р.). Нагороджений Почесною грамотою Президії академії наук України (2016) та Подякою Львівської обласної державної адміністрації (2017) за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної народознавчої науки (2016), член НТШ, голова профспілкової організації Інституту народознавства з 2007 р., член Президії Центрального комітету Профспілки працівників НАН України з 2017 р., займає активну громадську позицію в питаннях захисту та відстоюванні інтересів наукових співробітників НАН України.

Віра Миколаївна БІЛОУС — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу етнології сучасності, член НТШ. Наукову діяльність розпочала в 1990 р. на посаді молодшого наукового співробітника Музею етнографії та художнього промислу Львівського відділення ІМФЕ ім. М. Рильського. У відділі етнографії працює з 1991 р. Наукові зацікавлення охоплюють історію української етнології. У 2000 р. видала монографію «Етнографічні дослідження на західноукраїнських землях у третій чверті ХІХ ст.». Оpubлікувала понад 40 статей у фахових наукових виданнях, є співавторкою «Малої енциклопедії українського народознавства» (Львів, 2007). Зараз досліджує і відкриває малознану сторінку в літописі вітчизняного народознавства — здобутки українських діячів у царині зарубіжної етнології. Учена знаходить і повертає в лоно українознавства десятки забутих імен, визначає правдиву роль української еліти у поступі світової науки, що є однією з національно принципових проблем сьогодення. Готує до друку монографію «Українські дослідники про традиційний побут і культуру народів Кавказу (ХVІІІ—ХІХ ст.)».

Роман Богданович ГУЗІЙ — старший науковий співробітник, кандидат історичних наук, в Інституті народознавства — з 1992 р. Наукові зацікавлення: сімейні звичаї та обряди, світоглядні уявлення і вірування українців. Автор монографії «З

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 4 (136), 2017

Микола Балагутрак під час інтерв'ю з респондентом (Експедиція на Покуття, 2014). Світлина Я. Тараса

Колеги відділу етнології сучасності вітають М. Балагутрака з успішним захистом кандидатської дисертації (березень, 2004). Справа наліво на передньому плані: Г. Горинь, М. Балагутрак, С. Гвоздевич, А. Колодій, дружина Т. Балагутрак. На задньому плані: Р. Кирчів, О. Серебрякова, У. Мовна та ін. Світлина М. Балагутрака

Колеги відділу вітають Віру Білоус з успішним захистом кандидатської дисертації (вересень, 1997). Світлина С. Гвоздевич

Красуні відділу етнології сучасності під час експедиції на Черкашину 2009 року. Зліва направо: Т. Файник, Г. Виноградська, О. Дідула, О. Серебрякова. Світлина О. Годованської

народної танатології: карпатознавчі розсліди» (Львів, 2007) та низки статей у фахових наукових виданнях. Співавтор колективних історико-етнографічних праць «Лемківщина» (Львів, 2002), «Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат» (Львів, 2006), «Мала енциклопедія українського народознавства» (Львів, 2007), «Народна культура українців: життєвий цикл людини» (Київ, 2015). Зараз працює над укладанням бібліографії сучасного українського народознавства.

Тетяна Мар'янівна ФАЙНИК працює в Інституті майже 30 років. У 1988 р. прийнята на посаду екскурсовода Музею етнографії та художнього промислу Львівського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського АН УРСР (з 1992 р. — Інститут народознавства НАН України), а з 1989 до 1992 рр. працювала молодшим науковим співробітником цієї установи; в 1992—2001 рр. — молодший науковий співробітник відділу карпатознавства Інституту народознавства НАН України. У червні 2000 р. успішно захистила кандидатську дисертацію «Народне житлове будівництво українців Карпат кінця XIX — початку XX ст.» за спеціальністю — етнологія»; з 10.01.2001 — 06.03.2001 — науковий співробітник сектору карпатознавства Інституту народознавства НАН України; з 06.03.2001 — 01.10.2008 — науковий співробітник відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України, 10 лютого 2008 р. присвоєно вчене звання старшого наукового співробітника зі спеціальності «етнологія»; з 01.10.2008 — старший науковий співробітник від-

ділу етнології сучасності; з 01.09.2016 — докторант відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України за спеціальністю 07.00.05. — етнологія (032 — історія та археологія, галузь знань — «Гуманітарні науки» — 03, план-проспект докторської дисертації на тему «Народне житлове будівництво українців: світоглядні основи»). Архітектор за базовою освітою, у своїх народознавчих зацікавленнях сконцентрувала свою увагу на світоглядних засадах українців до житлового будівництва. В її наукових публікаціях будівництво житла постає як феномен світоглядно-духовної і матеріальної культури українців, що знаходить свій вияв як у підготовці та організації процесу будівництва, так і в усталених підходах морально-етичного та світоглядного плану, які виступають органічним компонентом даного процесу на всіх його етапах. Результати своїх досліджень Т.М. Файник оприлюднила у двох монографіях — «Житло та довкілля: будівельні традиції українців Карпат» (Львів, 2007), «Народна будівельна термінологія українців Карпат і Прикарпаття. Етнологічний словник» (Львів, 2010), а також більше півсотні публікацій на сторінках провідних спеціалізованих наукових часописів і збірників в Україні та за кордоном, у колективних монографіях та енциклопедіях («Мала енциклопедія українського народознавства» (під ред. С. Павлюка, Львів, 2007) та ін. Регулярно представляє свій науковий доробок на міжнародних наукових конференціях (як в Україні, так у Польщі, Словаччині, Молдові), член НТШ, активна учасниця комплексних історико-етнографічних експедицій Інституту народознавства тощо.

Володимир Михайлович ДЯКІВ — кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник, автор двох книжкових видань, співавтор цілого ряду колективних наукових монографій, наукових збірників, енциклопедичних видань. Автор понад 60 публікацій у фахових та науково-популярних виданнях, учасник міжнародних конференцій та симпозіумів. В Інституті народознавства з 2001 року. Досліджує питання народної релігійності у традиційній культурі українців, зокрема особливості виникнення специфічних форм її відображення (чуда, паломництва та ін.), місце та значення у традиційній культурі українців. В.М. Дяків — активний збирач українських фольклорно-етнографічних ма-

теріалів. У 2012—2017 рр. зумів проявити себе і як активний організатор наукової роботи Інституту народознавства на посаді ученого секретаря установи. Зокрема, крім іншого, було вперше у 2013 р. відкрито в установі докторантуру з трьох спеціальностей (етнологія, фольклористика, декоративно-прикладне мистецтво), в якій тепер успішно навчається 8 докторантів, з яких 4 — етнологів, у тому числі 1 — з відділу етнології сучасності. У 2014 р. періодичне видання «Народознавчі зошити» ввійшло до переліку фахових видань з чотирьох спеціальностей (етнологія, фольклористика, декоративно-прикладне мистецтво, образотворче мистецтво), що було особливо складно в тогочасних умовах. У 2016 р. було отримано вперше і єдину в установі ліцензію на підготовку наукових кадрів в аспірантурі зі спеціальності етнологія (історія, археологія). У 2013 р. монографія В.М. Дяківа «Фольклор чудес» у підрадянській Україні 1920-х років» (Львів, 2008. — 256 с.) була відзначена Премією НАН України для молодих учених. У 2013—2016 рр. В.М. Дяків був секретарем Ради молодих вчених при Відділенні літератури, мови та мистецтвознавства НАН України. З 2017 р. В.М. Дяків повернувся у рідний відділ і продовжує працювати на посаді старшого наукового співробітника, є членом Вченої Ради Інституту народознавства (з 2012 р.), членом редакційної колегії фахового періодичного видання «Народознавчі зошити» (з 2014 р.). У 2017 р. В.М. Дяків був відзначений Почесною грамотою Президії Національної академії наук України за вагомий особистий внесок у розвиток вітчизняної народознавчої науки.

Олена Георгіївна СЕРЕБРЯКОВА — кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник. Свою трудову діяльність в Інституті народознавства НАН України почала у жовтні 2000 р. з посади старшого лаборанта сектору карпатознавства, згодом — лаборант з вищою освітою відділу етнології сучасності. З квітня 2006 р. — молодший науковий співробітник цього відділу. У травні 2015 р. успішно захистила кандидатську дисертацію на тему «Шлюбна мантіка в календарній обрядовості українців: типологія і семантика». Коло наукових зацікавлень: духовна культура, календарна обрядовість, зокрема ворожіння (мантіка). Автор 25 наукових публікацій у фахових наукових ви-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 4 (136), 2017

Володимир Дяків уточнює інформацію (Експедиція на Покуття, 2015). Світлина М. Балагутрака

Олена Серебрякова у покутському строї (Експедиція на Покуття, 2016). Світлина М. Балагутрака

даннях про шлюбну ворожбу в українській народній традиції: «Ритуальне використання воску в дівочих матримоніальних ворожіннях: українські звичаї та їхні європейські паралелі» // Народознавчі зошити. — Львів, 2006. — Ч. 5—6; «Традиційна ворожба з кілками: ритуально-магічний аспект» // Народознавчі зошити. — Львів, 2012. — № 4; «Дядьку, як вас звати?» (перший зустрічний — пе-

Співробітники відділу етнології сучасності М. Балагутрак, Т. Файник з учасниками Міжнародної конференції «Лемки, бойки, гуцули, русини — історія, сучасність, матеріальна і духовна культура». Поморська академія в Слупську, Польща, 2015. Світлина М. Балагутрака

Активні учасники Помаранчевої революції: В. Дяків, Я. Тарас, М. Балагутрак, В. Білоус, Р. Гузій (Київ, Майдан, 2004). Світлина М. Балагутрака

редвісник імені судженого) // Народознавчі зошити. — Львів, 2013. — № 3; «Дівочі ворожіння за голосом домашніх тварин (карпатознавчі студії)» // *Lemkowie, Wojkowie, Rusini — historia, współczesność, kultura materialna i duchowa.* — Słupsk ; Zielona Góra ; Svidnik, 2015. — Том V; «Локальні особливості ворожіння за участю собаки та kota на Покутті» // Народознавчі зошити. — Львів, 2016. — № 2; «Символіко-функціональні особливості ритуальних атрибутів у клеромангічних діях покутян». — Львів, 2017. — № 1 та ін. Результати наукових напрацювань апробовано також на численних виступах на міжнародних та регіональних наукових конференціях. Значний обсяг етнографічного матеріалу призначено дослідницею на теренах Бойківщини (2007, 2008, 2009, 2011, 2012 рр.), Лемківщини (2012 р.), Надсяння (2007 р.), Середньої Над-

дніпрянщини (2008, 2009, 2010 рр.), Опілля (2012 р.), Покуття (2013, 2014, 2016 рр.), член НТШ. Готує до друку монографію «Матримоніальні ворожіння в традиційній календарній обрядовості українців».

Леся Миронівна ГОРОШКО-ПОГОРЕЦЬКА — кандидат історичних наук, науковий співробітник відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України, авторка програм «Твій Львів», «Наша зима», «Наш Великдень», «Різдво Галіції», «Великдень Галіції», «Минуле пливе у прийдешнє», «Його величність хліб», «Сни міста Лева» та ін. і ведуча рубрики «Своя сорочка» на радіо «Львівська хвиля». Брала участь у дослідженні українсько-польського порубіжжя у рамках гранту MNiSW GR 2344 «Ukraina, ramieć, tożsamość i podmiotowość» (2006—2009), стипендистка Каси Юзефа М'яновського — Фондації підтримки науки (2008), стажувалась в Інституті етнології і культурної антропології Варшавського університету (2008), бере участь у проекті РН-68 «Nuculszczyzna. Antropologiczne obszary ramieści» (2014—2017) (партнери: Інститут етнології і культурної антропології Варшавського університету (м. Варшава, Польща), Інститут народознавства НАН України (м. Львів, Україна), Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (м. Івано-Франківськ, Україна). Загалом серед польових напрацювань дослідниці — розсліди в Україні (Бойківщина, Лемківщина, Гуцульщина, Покуття, Полісся, Волинь, Опілля, Середня Наддніпрянщина) та Молдові. Авторка монографії «Символіка води в обрядовій традиції жителів Черкащини» (Київ, 2014) та понад 40 статей у фахових наукових виданнях, співавторка книг «Весільний порадинок. Звичаї та обряди» (Львів, 2017) і «Казки під подушку» (Львів, 2013). Готує до друку монографію «Знакові функції води в обрядах і віруваннях українців Карпат». Наукові зацікавлення — традиційні народні знання, духовна культура, символіка обрядовості.

Ірина Петрівна ТАРАСЮК працює у відділі етнології сучасності на посаді молодшого наукового співробітника з 2006 року, після закінчення навчання в аспірантурі. Має базову філологічну освіту, авторка низки публікацій у фахових наукових виданнях та виступів на конференціях. У колі наукових зацікавлень — народне світосприйняття і сві-

торозуміння; народна релігійність; ідея Бога і Божої справедливості в народній філософії; трансформація християнського віровчення, християнська мораль у традиційній культурі українців, етнолінгвістика. Працює над монографією «Народні уявлення про взаємодію між Богом і людиною: на основі аналізу українських приповідок». Наукові напрацювання з цієї теми апробовані у низці статей, як-от: Народне богослов'я в українських приказках і прислів'ях (Поняття та ідея Бога в народній мудрості) // Народознавчі зошити. — Львів, 2004. — № 5—6; Народнорелігійні основи традиції української гостинності: на матеріалі паремій // Народознавчі зошити. — Львів, 2010. — № 5—6; Концепт надії в українській народнорелігійній духовності: на матеріалі паремій // Народознавчі зошити. — Львів, 2012. — № 6; Народнорелігійні уявлення про Божу волю і провидіння в українських пареміях // Народознавчі зошити. — Львів, 2013. — № 6; Народне богослов'я людської діяльності і праці в українських приказках і прислів'ях // *Pomiędzy: Polonistyczno-Ukrainoznawcze Studia Naukowe*. — Wrocław, 2015. — № 1; Народнорелігійна «філософія вдячності» в українських приповідках // Народознавчі зошити. — Львів, 2015. — № 1—2; «Релігійні вокативи» (окличні звороти релігійного змісту) як вияв емоційної культури народу // Народознавчі зошити. — Львів, 2017. — № 3) та ін.

Петро Володимирович БЛЯКОВСЬКИЙ — кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України з листопада 2014 року. Досліджує традиційні вірування українців, пов'язані з метеорологічними явищами. У 2015 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему: «Традиційна метеорологія українців Карпат». Є автором ряду статей з даної тематики.

Мар'яна ЦУРКАН — кандидат історичних наук, молодший науковий співробітник відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України. У 2015 р. успішно захистила кандидатську дисертацію на тему «Етнографічні дослідження у Львові наприкінці 30-х—50-ті роки ХХ ст». Коло наукових зацікавлень: історіографія, збиральництво українців. Автор семи наукових публікацій у фахових наукових виданнях з історії української етно-

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 4 (136), 2017

Під час блокування Приймальної Адміністрації Президента України. У центрі: Я. Тарас, М. Балагутрак (Київ, Майдан, 2004). Світлина М. Балагутрака

Квартирування Я. Тараса та М. Балагутрака під час Помаранчевої революції у помешканні відомого вченого-філософа і політичного діяча 60-тидесятника Василя Семеновича Лісового (Київ, Майдан, 2004). Світлина М. Балагутрака

Члени відділу етнології сучасності під час Міжнародної наукової конференції «Лемки, бойки, гуцули, русини — історія, сучасність, матеріальна і духовна культура» (Зелена Гура, Польща, 2006). Зліва направо: Т. Файник, Г. Виноградська, М. Балагутрак, О. Сапеляк та колега з Інституту українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича О. Кровицька на засіданні секції. Світлина Стефанії Гвоздевич

графії. Результати наукових напрацювань апробовано на численних виступах на міжнародних та регіональних наукових конференціях. Учасниця комплексної історико-етнографічної експедиції Інституту народознавства НАН України на Покуття (2016), член НТШ. Готує до друку монографію «Львівський осередок української етнографії у 1939—1979 рр.».

Анастасія КРИВЕНКО — молодший науковий співробітник відділу етнології сучасності Інституту народознавства НАН України з листопада 2016 року. Сфера наукових зацікавлень охоплює духовну культуру українців Волині, зокрема народну демонологію та календарну обрядовість. Ця тематика лягла в основу кандидатської дисертації, що частково представлена у 6-ти фахових наукових публікаціях та тезах 11-ти наукових конференцій. В липні 2016 р. учасниця міжнародної програми стажування — XXVI Wschodnia Szkoła Letnia Uniwersytetu Warszawskiego.

Бібліографія основних монографічних праць співробітників відділу етнології сучасності за 1993—2017 роки:

1. Балагутрак М. Генеза етнопсихології в Україні XIX століття: історико-етнологічний аспект / Микола Балагутрак. — Львів : ІН НАН України, 2007. — 224 с.
2. Білоус В. Етнографічні дослідження на західноукраїнських землях у третій чверті XIX ст. / Віра Білоус. — Львів : Ахіл ; ІН НАН України, 2000. — 188 с.
3. Болтарович З. Українська народна медицина: Історія і практика / Зоріана Болтарович. — Київ : Абрис, 1994. — 320 с.
4. Годованська О. Новітня українська діаспора: трудові мігранти в Італії, Іспанії та Португалії / Оксана Годованська. — Львів : ІН НАН України, 2012. — 192 с.
5. Горинь Г. Шкіряні промисли західних областей України (друга половина XIX — початок XX ст.) / Г. Горинь. — Київ : Наукова думка, 1986. — 94 с.
6. Горинь Г. Громадський побут сільського населення Українських Карпат (XIX — 30-і роки XX ст.) / Г. Горинь. — Київ : Наукова думка, 1993. — 200 с.
7. Горинь Г. Народні шкіряні вироби українців. Витоки, становлення і розвиток традицій / Ганна Горинь ; упоряд. О. Сапеляк, О. Никорак. — Львів : ІН НАН України, 2016. — 255 с.
8. Горошко Л. Символіка води в обрядовій традиції жителів Черкащини / Леся Горошко. — Київ : Вид. О. Філюк, 2014. — 256 с.
9. Гринів О. Україна і Росія: партнерство чи протистояння? (Етнополітологічний аналіз) / Олег Гринів. — Львів : ІН НАН України, 1997. — 384 с.
10. Гузій Р. З народної танатології: карпатознавчі розсліди / Роман Гузій. — Львів : ІН НАН України, 2007. — 352 с.
11. Дяків В. «Фольклор чудес» у підрадянській Україні 1920-х років / Володимир Дяків. — Львів : ІН НАН України, 2008. — 256 с.
12. Іванкова-Стецюк О. Церква у просторі міграцій: етнокультурні ресурси та соціоінтегративний потенціал релігійних спільнот українців / Оксана Іванкова-Стецюк. — Львів : Артос, 2012. — 259 с.
13. Кирчів Р. Двадцять століття в українському фольклорі / Роман Кирчів. — Львів : ІН НАНУ, 2010. — 536 с.
14. Кирчів Р. Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці» / Роман Кирчів. — Львів : ІН НАН України, 2011. — 424 с. — (2-ге вид.).
15. Кирчів Р. Етюди до студій над українським народним анекдотом / Роман Кирчів. — Львів : ІН НАН України, 2008. — 268 с.
16. Кирчів Р. Із фольклорних регіонів України: нариси й статті / Роман Кирчів. — Львів : ІН НАН України, 2002. — 352 с.
17. Кирчів Р. Історія української етнографії (XII — середина XIX ст.) / Роман Кирчів ; співавт. В. Горленко. — Київ, 2005. — 398 с.
18. Кирчів Р. Маркіянове сузір'я. Ті, кого пробудив, «воодушевив» і повів за собою Маркіян Шашкевич / Роман Кирчів. — Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. — 98 с.
19. Кирчів Р. Студії з українсько-польського етнокультурного пограниччя / Роман Кирчів. — Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2013. — 462 с.
20. Кирчів Р. Історія української фольклористики / Роман Кирчів. — Львів, 2017. — Т. 1. Преромантична і романтична фольклористика. — 524 с.
21. Кісь О. Жінка в традиційній українській культурі (друга половина XIX — початок XX ст.) / Оксана Кісь. — Львів : ІН НАНУ, 2008. — 272 с. — (2-ге вид. — Львів : ІН НАН України, 2012. — 286 с.).
22. Кісь Р. Глобальне — національне — локальне (соціально-антропологія культурного простору) / Роман Кісь ; Львів : Літопис. — 2005. — 300 с.
23. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) / Роман Кісь. — Львів : Літопис, 2002. — 304 с.
24. Кісь Р. Фінал третього Риму (російська месіянська ідея на зламі тисячоліть) / Роман Кісь. — Львів : ІН НАН України, 1998. — 744 с.
25. Кісь Р. Фінал третього Риму. Кн. 2: Осторонь Азії / Роман Кісь. — Львів : Літопис, 2007. — 506 с.
26. Кісь Р. Чи змарновані смислові ресурси Майдану? Сенс сенсоутворення / Роман Кісь. — Дрогобич : Коло, 2007. — 104 с.
27. Кісь Р. Шкіці до інтегральної етнокультурології: неофункціональне бачення культури / Роман Кісь. — Дрогобич : Коло, 2005. — 122 с.
28. Кісь Р. Як зупинити розукраїнювання України? / Роман Кісь. — Львів : Афіша, 2012. — 360 с.

29. Колодій А. На шляху до громадянського суспільства. Теоретичні засади й соціокультурні передумови демократичної трансформації в Україні / Антоніна Колодій. — Львів : Червона Калина, 2002. — 276 с.
30. Маєрчик М. Ритуал і тіло. Структурно-семантичний аналіз українських обрядів родинного циклу / Марія Маєрчик. — Київ : Критика, 2011. — 326 с.
31. Матейко К. Український народний одяг: Етнографічний словник / Катерина Матейко. — Київ : Наукова думка, 1996. — 196 с.
32. Сапеляк О. Етнографічні студії в Науковому Товаристві ім. Шевченка (1898—1939 рр.) / Оксана Сапеляк. — Львів : ІН НАНУ, 2000. — 208 с.
33. Сапеляк О. Парагвайці українського походження: церковно-громадське життя / Оксана Сапеляк. — Львів : ІН НАН України, 2011. — 160 с.
34. Сапеляк О. Українська спільнота в Аргентині: історико-етнологічний аспект / Оксана Сапеляк. — Львів : Червона Калина, 2008. — 286 с.
35. Сапеляк О. Українське Салезіянське Згромадження. Виховати нову людину / Оксана Сапеляк. — Львів : ІН НАН України, 2014. — 232 с.
36. Сапеляк О. Благодать жертвності. Отець Василь Сапеляк / Оксана Сапеляк. — Львів : ІН НАН України, 2017. — 114 с.
37. Сапеляк О. Деякі проблеми молоді у світлі традицій європейської культури / Оксана Сапеляк. — Івано-Франківськ : Обласна державна адміністрація, 2007. — 51 с.
38. Стельмащук Г. Традиційні головні убори українців / Галина Стельмащук. — Київ : Наукова думка, 1993. — 240 с.
39. Тарас Я. Мікрорентгени української пам'яті / Ярослав Тарас. — Львів : Апріорі, 2016. — 113 с.
40. Тарас Я. Сакральна дерев'яна архітектура українців Карпат: культурно-традиційний аспект / Ярослав Тарас. — Львів : ІН НАН України, 2007. — 640 с.
41. Тарас Я. Таємниці бабусиної скрині / Ярослав Тарас. — Львів : Апріорі, 2015. — 272 с.
42. Тарас Я. Українська сакральна дерев'яна архітектура: ілюстрований словник-довідник / Ярослав Тарас. — Львів : ІН НАН України, 2006. — 584 с.
43. Файник Т. Житло та довкілля: будівельні традиції українців Карпат / Тетяна Файник. — Львів : ІН НАН України, 2007. — 208 с.
44. Файник Т. Народна будівельна термінологія українців Карпат і Прикарпаття. Етнологічний словник / Тетяна Файник. — Львів : ІН НАН України, 2010. — 416 с.
45. Чмелик Р. Мала українська селянська сім'я другої половини ХІХ — початку ХХ ст. (структура і функції) / Роман Чмелик. — Львів : ІН НАН України, 1999. — 144 с.
46. Шаповал Ю. «Літературно-Науковий Вісник» (1898—1932 рр.): творення державницької ідеології українства / Юрій Шаповал. — Львів, 2000. — 352 с.

Mykola Balahutrak, Yaroslav Taras

THE DEPARTMENT
OF MODERN ETHNOLOGY OF INSTITUTE
OF ETHNOLOGY OF NAS OF UKRAINE

Activity of scientists of the Department of Modern Ethnology of Institute of Ethnology of NAS of Ukraine is highlighting — from the period of its establishing as the Department of Ethnography of Lviv section of the Institute of Ukrainian Folklore (Scientific society of Shevchenko, 1939) until 2017 — large-scale activity of Department in structure of Institute of Ethnology of NAS of Ukraine. It is presented the main achievements of famous scientists of the Department of Ethnography 1939—2001 and the Department of Modern Ethnology 2001—2017, as same as their main themes of exploration: ethno genesis of Carpathian Ukrainians, ethno-psychology of Ukrainians, transformation of traditional ethnic culture in urbanized and globalized society conditions, problems of Ukrainians identity, cross-ethnic relationship, gender aspects, historiography of Ukrainian ethnology, personalities etc.

Keywords: ethnography, material and spiritual culture, Department of Modern Ethnology of Institute of Ethnology of NAS of Ukraine, scientists-ethnologists, ethnography works.

Микола Балагутрак, Ярослав Тарас

ОТДЕЛ ЭТНОЛОГИИ СОВРЕМЕННОСТИ
ИНСТИТУТА НАРОДОВЕДЕНИЯ
НАН УКРАИНЫ

Освещается народоведческая деятельность ученых отдела этнологии современности НАН Украины — со времени его основания как отдела этнографии Львовского отделения Института украинского фольклора (НОШ, 1939) до 2017 года — масштабной деятельности отдела в структуре Института народоведения НАН Украины. Представлены важнейшие достижения известных ученых отдела этнографии 1939—2001 гг. и отдела этнологии современности 2001—2017 гг., а также их основная исследовательская тематика: этногенез украинских Карпат, этнопсихология украинцев, трансформация традиционной этнической культуры в условиях урбанизированного и глобализирующегося общества, проблемы идентичности украинцев, межкультурные отношения, гендерные аспекты, историография украинской народоведческой науки, персоналии и тому подобное.

Ключевые слова: этнография, материальная и духовная культура украинцев, отдел этнологии современности Института народоведения НАН Украины, ученые-этнографы, этнографические труды.